

Ljudske kuhinje: Odgovor na neoliberalno zapuščino revščine in lakote v Argentini

UVOD

Argentinska ekonomija se je zlomila leta 2001, po več kot desetletju neoliberalne politike in neprizanesljivega, kroničnega propadanja skozi konec devetdesetih. Ta zlom je pospešil ekonomski, družbeni in politični propad brez primere, zaznamovan z množično brezposelnostjo, rastočo neenakostjo in dramatičnim izbruhom revščine. Ocenjujejo, da skoraj polovica argentinskega prebivalstva, okoli 17 milijonov ljudi, danes živi v revščini. Zaradi svoje blaginje in statusa ene najbolj razvitih držav v Latinski Ameriki je nekoč zbujala zavist, danes pa se večina argentinskega prebivalstva uvršča med najrevnejše.

Ena najbolj žalostnih posledic tega ekonomskega poslabšanja je zmanjšana možnost revnih, da bi si kupili zadostno količino hrane, ki bi zadovoljila njihove osnovne prehranske potrebe. Ta nezmožnost dostopa do zadostne količine hrane se omenja kot negotov dostop do hrane, odraža pa se v obliki lakote in podhranjenosti. Ironije negotovega dostopa do hrane v državi, kot je Argentina, ena glavnih kmetijskih izvoznic in država, ki pridelava več kot dovolj hrane, da bi nahranila svoje prebivalstvo, je več kot očitna.

Opustošenje, ki sta ga povzročila neoliberalizem in ekonomski zlom v Argentini, je bilo povod za nastanek množice različnih družbenih gibanj in strategij preživetja in upora. Ena najzanimivejših, iz perspektive varne preskrbe s hrano, so *comedores populares* ali ljudske kuhinje, ki so kot odgovor na rastočo revščino in lakoto začele spontano nastajati v devetdesetih. Ljudske kuhinje niso skupek homogenih organizacij; zelo se razlikujejo v svojih ciljih, organiziranosti in postopkih. Kljub temu imajo vse primarne lastnosti: komunalno zasnovane organizacije, ki zagotavljajo hrano za revne in to počno večinoma zunaj formalnih državnih institucij.

Ta članek raziskuje tri organizacije z zelo različnimi izvori in strategijami, da bi bolje razumeli ljudske kuhinje in njihovo vlogo v boju proti negotovemu dostopu do hrane v Argentini. Zadosten dostop do hrane in na pravicah temelječ

dostop do hrane sta uporabljena za raziskavo vplivov neoliberalizma na revne v Argentini. Ljudskim kuhinjam je uspelo kratkoročno zmanjšati negotov dostop do hrane najbolj izpostavljenih ljudi, katerim so namenjene. Poleg tega poglobljajo družbeno zavest o revščini in čut posameznika za premagovanje množične družbene izključenosti. Vendar pa ljudske kuhinje same niso zadostna ali trajna rešitev negotovega dostopa do hrane v Argentini. Dolgoročna strategija, kako se lotiti visoke stopnje negotovega dostopa do hrane in revščine, s katero se spopada skoraj 17 milijonov ljudi, zahteva celovit institucionalen odgovor. Ključni elementi takšnega odziva morajo priznati temeljno človekovo pravico do hrane in bodo morali poiskati temeljne vzroke za negotov dostop do hrane v Argentini: zapuščino revščine, ki jo je ustvarilo desetletje neoliberalnih ekonomskih politik.

NEGOTOV DOSTOP DO HRANE IN NA PRAVICAH TEMELJEČ DOSTOP DO HRANE¹

Koncept negotovega dostopa do hrane se ponavadi ne ukvarja z analizo vplivov neoliberalne ekonomske politike v Argentini ali drugih razvijajočih se državah. Negotov dostop do hrane zagotavlja edinstveno, dopolnilno analitično orodje za razumevanje učinkov makrostopenjskega fenomena, kot je revščina. Rezultat neoliberalizma so izredno visoke ravni revščine in skrajna revščina v Argentini. S tem so možnosti revnih ljudi, da bi si kupili zadostne količine hrane, močno oslABLJENE. Onemogočena zadostitev prehranskim potrebam ima kratkoročne posledice, kot so podhranjenost, večjo obolevnost in smrtnost, ohromljen fizični in duševni razvoj, kar vse vpliva na dolgoročne možnosti za okrevanje v Argentini.

Negotov dostop do hrane je definiran kot dostop do zadostne količine hrane, potrebne za aktivno in zdravo življenje, za vse ljudi ob vsakem času (Svetovna banka, 1986; Svetovni vrh o hrani, 1996). Hrana je temeljna življenjska potreba. Zadosten dostop do hrane pomeni, da lahko posamezniki z nakupom ali pridelavo dobijo dovolj hrane za zdravo življenje. Negotov dostop do hrane ostaja pereč mednarodni problem. Na svetu se pridelava dovolj hrane za zadostitev prehranskih zahtev vseh ljudi (Barrett in Maxwell 2005: 6). Kljub temu velike množice svetovnega prebivalstva vsako leto trpijo lakoto. Po konservativni oceni Organizacije za prehrano in kmetijstvo (FAO) pri Združenih narodih približno 852 milijonov ljudi v letu 2004 ni imelo dovolj hrane.

¹ Avtorja želita poudariti delo Barretta in Maxwella (2005). Ta sekcija se močno opira na njuni interpretaciji Teorije upravičenosti in na pravicah temelječi pristop k negotovemu dostopu do hrane, ki sta tukaj uporabljena kot osrednji analitični okvir.

Poglavitni značilnosti negotovega dostopa do hrane sta lakota in podhranjenost. Lakota je definirana kot neugodje zaradi pomanjkanja hrane, povezano z nezadostnim zaužitjem hrane (kalorij). Podhranjenost je poslabšanje zdravstvenega stanja kot posledica pomanjkanja zadostne količine hrane in je povezano s kroničnimi boleznimi pri odraslih. Večina okvar posameznikovega zdravja, ki jih povzroči podhranjenost, je pogosto nepreklicnih; pri tem so otroci in ženske še posebej ogrožena skupina. Poleg očitnih učinkov na zdravje ima negotov dostop do hrane tudi sočasne in dolgoročne negativne vplive na človekove možnosti za boljše življenje. Posamezniki, ki ne zaužijejo dovolj hrane, imajo manj energije za delo in so bolj občutljivi za bolezni. Pri otrocih se podhranjenost kaže v oslabiljenem telesnem in duševnem razvoju, kar zmanjšuje njihovo sposobnost za učenje in njihova dolgoročna ekonomska pričakovanja. Negotov dostop do hrane tako povečuje možnosti, da bodo ljudje ostali ujeti v revščini.

Medtem ko se pogosto domneva, da lakoto povzroča predvsem pomanjkanje hrane, je Nobelov nagrajenec in razvojni ekonomist Amartya Sen (1981) nazorno prikazal, da zadostna preskrba s hrano ni tudi zadosten pogoj za preprečitev lakote in negotovega dostopa do hrane. Posameznikova zmožnost dostopa do hrane in ne stran preskrbe bo določila njegov prehranski status in s tem njegovo fizično blaginjo. Nezadosten dostop do hrane je glavni vzrok lakote in podhranjenosti, *ne pomanjkanje zadostne preskrbe s hrano*.

Eno ključnih spoznanj Senovega dela je teorija *upravičenosti*. Sen identificira tri vire upravičenosti, niz drugačnih, alternativnih svežnjev ukrepov, ki jih nekdo lahko legalno doseže:

1. *Upravičenost na podlagi proizvodnje*: Hrana je nekomu dosegljiva na podlagi njegove pravice do proizvoda, ki je plod njegove pridobitve z delom ali zemljo.
2. *Upravičenost na podlagi časa*: Hrana je nekomu dosegljiva z menjavo za stvari, ki jih poseduje, za druge dobrine ali storitve, kot recimo delavci, ki zaslužijo plačo na trgu dela, s katero lahko potem kupijo hrano na trgu blaga.
3. *Upravičenost na podlagi transferjev*: Hrana je nekomu dosegljiva na podlagi njegove pravice, ki mu jo dajo drugi, vključno z darili in zapuščinami posameznikov, kot tudi nakazili države, kot sta socialna podpora ali pokojnina.

Če predpostavljamo, da je na voljo zadostna preskrba s hrano, potem so te upravičenosti tiste, ki določajo dostop posameznikov in gospodinjstev do hrane.

Revščina je torej glavni vzrok negotovega dostopa do hrane, saj implicira nezmožnost posameznikov, da bi kupili ustrezne dobrine, vključno s hrano. Ni presenetljivo, da je večina lačnih in podhranjenih na svetu revnih. Revni ljudje se soočajo s precejšnjimi ovirami pri nakupu hrane. Poleg tega pri njih obstaja večja možnost podhranjenosti tudi zato, ker je z vitamini in hranilnimi vrednostmi bogata hrana ponavadi dražja kot navadno žito.

Na pravicah zasnovani pristopi k zadostnemu dostopu do hrane so v zadnjih letih dobili širšo podporo. Pravica do zadostne količine hrane je priznana z mednarodnimi človekovimi pravicami. Vsebovana je v Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah² in je bila leta 1996 poglavitni element sklepa Svetovnega vrha o hrani. Zmanjšanje lakote in revščine na polovico do leta 2015 je prvi izmed razvojnih ciljev tisočletja Združenih narodov. Trenutno se državne vlade dogovarjajo o volunterskih smernicah, da bi zadoštili pravici do hrane po FAO.³ Pravica do zadostne količine hrane je močna moralna zahteva, ki zagovarja, da ima vsak posameznik pravico do zadostne količine hrane in da je dolžnost držav, da spoštujejo, varujejo in izpolnjujejo to pravico, če posamezniki naletijo na ovire pri dostopu do hrane.

Dolžnosti, ki izhajajo iz pristopa, ki je zasnovan na pravicah – še posebej pri državnih in drugih zunanjih akterjih – so značilne in bistvene. Tak pristop verodostojno dokazuje ne le to, da mora država zadostiti potrebam, temveč tudi to, da imajo posamezniki pravico *zahtevati* te pravice od države. Po tem pristopu so države zavezane zagotoviti ekonomske, politične in družbene razmere, ki omogočajo posameznikom, da prejemajo in uživajo te pravice. Ni dolžnost držav samo priskrbeti posameznikom zadovoljive količino hrane, če ti nimajo zadostnega dostopa do nje, temveč so zavezane ustvariti razmere, v katerih imajo vsi ljudje zadosten in stabilen dostop do hrane, da bi živeli zdravo življenje. Nasprotno pa, če država izvaja politike, ki uničujejo in spodkopavajo dostop do hrane, kar vodi v lakoto in podhranjenost, je treba na tako državo gledati kot na neuspešno v spoštovanju, varovanju in izpolnjevanju pravice do hrane in človekovih pravic.

‘NEOLIBERALISMO’ V ARGENTINI IN NJEGOVE POSLEDICE

Neoliberalni poskus v Argentini je bil predmet številnih akademskih razprav in pozornosti. Zato bo ta del prinesel le bežen pregled in se osredotočil predvsem na rezultate tega poskusa. V Argentini je bil neoliberalni ekonomski model z navdušenjem sprejet v času administracije predsednika Carlosa Menema (1989–1999). Zasnovan na notoričnem ‘washingtonskem konsenzu’ je ta model dal prednost privatizaciji, zmanjšanju javnega sektorja, uravnoteženju

² Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, člen 11, navaja “ Države pogodbenice tega Pakta, ki priznavajo vsakomur temeljno pravico do varstva pred lakoto, bodo posamič ali v mednarodnem sodelovanju sprejele potrebne ukrepe, všteti sem tudi konkretne programe: a) za izboljšanje metod proizvodnje, shranjevanja in distribucije živil s popolnim izkoriščanjem tehničnih in znanstvenih znanj, s širjenjem znanja o zdravi prehrani ter z razvijanjem ali reformo agrarnih sistemov, tako da bi zagotovile čim učinkovitejši razvoj in uporabo naravnih bogastev; b) za pravično delitev svetovnih živilskih rezerv glede na potrebe, upoštevaje pri tem probleme tako držav, ki živila uvažajo, kot tudi držav, ki jih izvažajo.”

³ Zadnji osnutek je na internetni strani [ftp://ftp.fao.org/unfao/bodies/council/cl127/J3345e1.pdf](http://ftp.fao.org/unfao/bodies/council/cl127/J3345e1.pdf).

proračunskih sredstev, zmanjšanju storitev socialnega skrbstva in liberalizaciji trgovine. V primeru Argentine so desetletja nestabilnosti valute pripeljala do zakoličenja nacionalne valute, pesa, na vrednost ameriškega dolarja. Država je posvojila to politiko kot del dogovora z Mednarodnim denarnim skladom (IMF) in Svetovno banko, predvsem zato, da bi zadovoljila interese mogočnih domačih ekonomskih elit in tujih posojilodajalcev. Nastop neoliberalizma je spremljala eksponentna rast argentinske ekonomije. Privatizacija državnih podjetij je domače monopole spremenila v tuje multinacionalke in napolnila vladne blagajne. Vendar pa dobički ekonomske rasti, katerih večina se je stekla k domačim poslovnim elitam in tujim multinacionalkam, niso bili dobro razporejeni. Še več, večina same te rasti je bila umetna in skoncentrirana v finančnem sektorju. Brezposelnost je začela rasti zaradi množičnega odpuščanja delavcev iz javnega sektorja in nekonkurenčnosti domače proizvodnje in izvoza po dolarizaciji. Medtem je divje narasla korupcija (vključno s politiki, ki so jemali podkupnine v zamenjavo za privatizacijske pogodbe in nagrajevanje za vladne pogodbe)⁴ ter spodkopala zaupanje javnosti v državne institucije in politiko. Do poznih devetdesetih je neoliberalni ekonomski model postal nevzdržen in ekonomija je začela razpadati. Recesija ekonomije se je začela leta 1999, leta 2000 pa končala v popolni depresiji z -11,9 odstotnim upadom BDP (ECLAC, 2004). Do leta 2001 je kriza dosegla takšen ekstrem, da je bila dežela prisiljena ustaviti plačila, ker ni zmogla več plačevati tujega dolga. Istega leta je država končala pariteto z dolarjem in devalvirala argentinski peso ter s tem učinkovito zradirala večino prihrankov prebivalstva in njihovo kupno moč. Od leta 2001 je refinanciranje in servisiranje zunanjega dolga ena glavnih vladnih ekonomskih prioritet.

Ekonomski in družbeni zlom, ki ga je doživela Argentina, nikakor ni rezultat in posledica ekonomske krize. Z neoliberalno politiko Menemove administracije se je začel že pred dolgimi leti. Ključne številke in ekonomski indikatorji ponujajo jasno sliko negativnih posledic take ekonomske politike. Brezposelnost je v obdobju neoliberalizma naraščala celo med obdobji ekonomske rasti. Uradna brezposelnost je strmo narasla s 6,9 % v letu 1990 na 17,5 % v letu 1995. Do leta 2002 je dosegla 19,1 %. Neuradno je brezposelnost veliko višja. Za tiste, ki so zaposleni, so se plače med letoma 2000 in 2001 zmanjšale za 19,5 % (ECLAC, 2004). To je predvsem posledica razvrednotenja in grozljive inflacije. Poleg tega so se plače v javnem in zasebnem sektorju zamrzile, v nekaterih primerih pa tudi znižale.

⁴ Stopnja korupcije Menemove administracije je splošno znana in je trenutno predmet korupcijskih in podkupovalnih tožb proti nekdanjemu predsedniku in njegovim sodelavcem.

Neenakost prihodkov je med neoliberalizmom prav tako opazno narastla. Gini-koeficient, standardno merilo neenakosti prihodkov, je med letoma 1990 in 2002 narasel z 0,501 na pretresljivih 0,59 (ECLAC, 2004b). Glede na stopnje razporeditve prihodkov si je najbogatejših 10 % prebivalstva leta 2002 pridobilo 42,1 % vseh prihodkov, medtem ko je bila leta 1990 ta stopnja 34,8-odstotna. Vse druge kategorije so izkusile različne stopnje zmanjševanja pri razporeditvi prihodka, še posebej srednje in spodnje dohodkovne skupine. Argentina je tako dobila sloves ene najbolj nepravičnih držav na svetu.

Največja zapuščina neoliberalizma v Argentini je dramatična rast revščine. Večino svoje moderne zgodovine je bila Argentina razvijajoča se država s srednjim dohodkom in z velikimi delavskimi in srednjimi razredi. Čeprav je bila revščina v Argentini v različnih stopnjah vedno prisotna, je zgodovinsko obstajala v veliko manjšem obsegu kot v preostali Latinski Ameriki. V eri neoliberalizma se je to bistveno spremenilo. Tudi v začetku in sredi devetdesetih, ko je ekonomija rasla, je to rast spremljala čedalje večja revščina. Medtem ko se je BDP na osebo med letoma 1991 in 1995 povečal povprečno za pet odstotkov na leto, se je v istem času revščina povečala s 16 % gospodinjstev na več kot 20 % (Altimir in Beccaria, 1998). Do leta 2002, v osmih letih, je razmerje naraslo na alarmantnih 57,5 % prebivalstva pod pragom revščine (INDEC, 2005). Ocenjeno je, da je od oktobra 2001 do oktobra 2002 v revščino padlo sedem milijonov ljudi (Dinerstein, 2003). Še bolj žalostna je rast skrajne revščine, ki jo Svetovna banka definira kot ljudi, ki živijo z manj kot enim ameriškim dolarjem na dan. Ta je s 3,4 % v letu 1994 narasla na 27,5 % prebivalstva leta 2002 (ECLAC, 2004b; INDEC 2005).

V Argentini tudi zaposleni, ne samo revni, pogosto živijo v revščini. Glede na nedavne številke je 27 % zaposlenih pod pragom revščine. Ta številka je bila najvišja v javnem sektorju, kjer skoraj 40 % javnih uslužbencev živi v revščini (ECLAC, 2004b). Nedvomno to odraža dejstvo, da veliko javnih in zasebnih uslužbencev ne zasluži dovolj glede na resnične življenjske stroške, kar jih potiska v revščino. V Argentini danes zaposlitev sama ni zagotovilo za pobeg iz revščini in zadostitev osnovnih potreb.

Po desetletju neoliberalne ekonomske politike je Argentina postala veliko bolj revna in manj pravična. To dejstvo nazorno kaže, da je bil neoliberalizem v Argentini polomija. To ni polomija samo z ekonomskega stališča, temveč tudi s prej opisanega stališča človekovih pravic. Neoliberalizem je v revščino potisnil velikanski del prebivalstva in uničil večino njegovih možnosti, da bi zadovoljilo svoje osnovne potrebe po hrani, zavetju in zaposlitvi.

NEGOTOV DOSTOP DO HRANE

Argentina je ena največjih svetovnih pridelovalk in izvoznic hrane, zato razpoložljivost le-te ne bi smela biti problem. Po FAO proizvede 15.803 kalorij na osebo na dan; približno sedemkrat več, kot je predlagan minimum dnevne ga zaužitja kalorij. Te številke kažejo, da Argentina pridelava več kot dovolj hrane, da bi zadovoljila domače potrebe.

Kljub obilnim in naraščajočim zalogam hrane med obdobjem neoliberalizma sta sočasno narasli tudi podhranjenost in lakota. Podhranjenost je bolj opazna in izmerljiva pri otrocih. Leta 2002 se je podhranjenost pokazala v nezadostni teži in okrnjeni rasti pri 5 do 12 % otrok (ECLAC, 2004b). Te številke podhranjenosti so skoraj dvakrat tolikšne, kot so bile leta 1985. Podatki Svetovne zdravstvene organizacije (2003) kažejo, da podhranjenost otrok grozljivo narašča od sredine devetdesetih. Otroci so zaradi revščine in lakote prekomerno prizadeti. Po *Movimeneto Nacional de los Chicos del Pueblo* (MNCP), nevladne organizacije, ki deluje na področju varstva otrok, devet milijonov in pol otrok živi v revščini in več kot 100 otrok, mlajših od petih let, vsak dan umre zaradi nje. Ob spoznanju dolgoročnih učinkov revščine in podhranjenosti na otroški razvoj in življenjske možnosti v prihodnosti (poleg prihodnjega državnega nadomeščanja družbenega kapitala) je MNCP skupaj s številnimi drugimi nevladnimi organizacijami od vlade zahtevala, da sprejme takojšnje ukrepe za zmanjšanje in odpravo otroške revščine in lakote.

Revščina je najpomembnejši vzrok negotovega dostopa do hrane, lakote in podhranjenosti. Naraščanje revščine in absolutne revščine med obdobjem neoliberalizma je povzročilo, da so milijoni družin postali preprosto preveč revni, da bi lahko zadovoljili svoje osnovne prehranske potrebe. Nedavna študija, ki jo navaja Gospodarska komisija za Južno Ameriko in Karibsko območje pri Združenih narodih (ECLAC), ugotavlja, da se dostop do hrane še naprej zmanjšuje, kar od leta 2002 vodi v čedalje večjo razširjenost lakote in podhranjenost. Navaja tudi, da so vzroki za lakoto in podhranjenost povezani s pomanjkanjem sredstev v gospodinjstvu za nakup potrebne hrane v zadostni količini in kakovosti. (ECLAC, 2004b). Študija tudi omenja, da se revne skupine, ki se od sredine devetdesetih spopadajo z upadanjem dnevnih obrokov hrane, po ekonomski krizi leta 2001 srečujejo tudi z dodatnimi ovirami pri dostopu do zadostne količine hrane.

Drugi dejavnik, ki je posledica nadaljnjega zmanjševanja dostopa do hrane, so njene strmo naraščajoče cene. Razvrednotenje pesa leta 2001 in temu sledeča inflacija sta močno vplivala na ceno hrane. Med decembrom 2001 in majem 2003 je indeks cene živil narasel za 62 %. Za primerjavo, inflacija drugih dobrin je bila v enakem obdobju 44-odstotna (ECLAC, 2004b). Medtem cene hra-

ne še vedno naraščajo. Nedavna poročila medijev so izdala dokaze o skrivnih dogovorih in določanju cen živil med proizvajalci in prodajalci. Kljub nenehnim zahtevam javnosti po odpravi problema naraščajočih cen hrane, so argentinski vladi ukrepi, da bi ga odpravila, spodleteli. Leta 2004 je država začela brezposelnim z otroki dajati denarno pomoč, in sicer 150 pesov na mesec. Vendar pa je ta vsota samo delček tistega, kar posameznik potrebuje za zadovoljitev osnovnih prehranskih potreb.⁵

Kombinacija visoke ravni revščine in brezposelnosti je skupaj z naraščajočimi cenami hrane v Argentini povzročila negotov dostop do hrane, kot ga še ni bilo. Te so v Argentini rezultat ovir pri dostopu do hrane in ne ovir v razpoložljivosti hrane. Če izhajamo iz Senove teorije upravičenosti, je veliko posameznikov v Argentini izkusilo neuspeh upravičenosti na podlagi časa in upravičenosti na podlagi transferjev.⁶ Upravičenosti na podlagi časa so spodletele pri brezposelnih posameznikih (ki nimajo nobenih sredstev za nakup hrane) in pri zaposlenih posameznikih, ki živijo v revščini (ki imajo dohodek, vendar prejemajo, da bi lahko zadovoljil njihove prehranske potrebe). Upravičenosti na podlagi transferjev so prav tako spodletele, ker država ni oskrbela posameznikov z zadostnimi sredstvi (t.j. transferji dohodka, nadzor cen) da bi lahko kupili primerno hrano. Argentinska država v številnih primerih pravzaprav zmanjšuje transferje skupinam, ki jih pesti negotov dostop do hrane.⁷ Neuspeh upravičenosti na podlagi časa in transferjev je neposreden rezultat ekonomske krize, ki jo je povzročila neoliberalna ekonomska politika, uvedena leta 1989. Iz perspektive pravic je to nedvoumna kršitev spoštovanja varstva in izpolnjevanja pravice do hrane s strani države.

LJUDSKE KUHINJE: OZADJE IN ŠTUDIJE PRIMEROV

Ljudske kuhinje so v Argentini dokaj nov pojav. Odpirati so jih začeli konec devetdesetih, kar ni presenetljivo, hkrati z naglim stopnjevanjem brezposelnosti in ekonomskim poslabšanjem v Argentini. Ni natančnih podatkov o tem, koliko ljudskih kuhinj trenutno obratuje v Argentini. To ni presenečenje, saj so večinoma nastale in delujejo neodvisno, na majhnih lokalnih območjih, raztresene po vsej državi. Številne izmed njih nimajo uradne ali formalne vezi

⁵ Po študiji, ki jo je izvedel znani nacionalni časopis Clarin (1. July, 2005), ki temelji na nacionalni statistiki, bi povprečna družina potrebovala najmanj 420 pesov na mesec, da bi lahko kupila polovico dobrin, ki so potrebne, za umestitev nad uradni prag revščine.

⁶ Upravičenosti na podlagi proizvodnje so zunaj okvira te študije, ker bi to zahtevalo raziskovanje vsakdanjika kmetov.

⁷ Leta 2005 je argentinska vlada odpovedala načrtovano povišanje mesečnih pokojnin. Veliko starejših državnih upokojujencev živi v revščini zaradi prenizkih pokojnin, da bi lahko pokrili osnovne življenjske stroške, in zmanjšanja življenjskih prihrankov kot posledice devalvacije.

z državo, nekatere pravzaprav to tudi izrecno poudarjajo, da bi se izognile vmešavanju države ali političnih sil. Medtem ko med posameznimi ljudskimi kuhinjami lahko obstaja medsebojno sodelovanje, pa neko centralno ali kolektivno telo, pod katerim delujejo, ne obstaja.

Ljudske kuhinje delijo hrano revnim, izpostavljenim posameznikom. To jih ločuje od drugih jedilnic v Argentini, kot so šolske jedilnice, ki hranijo študente, in jedilnic, povezanih s političnimi strankami, ki delijo hrano v zameno za podporo na volitvah. Pogosto so to komunalne, prostovoljne organizacije (civilna združenja), čeprav jih včasih vodijo nevladne ali verske organizacije. Hranjenje tistih, ki nimajo dostopa do hrane, je glavna funkcija ljudskih kuhinj, čeprav se le-te razlikujejo po vrstah obrokov, ki jih servirajo, pogostnosti serviranja in sodelujočih. Nekatere ljudske kuhinje zagotavljajo tudi različne druge storitve, kot so osnovna zdravstvena oskrba, podpora pri izobraževanju, usposabljanje za delo in vrsta socialnovarstvenih storitev.

Opisala bova tri primere delujoče ljudske kuhinje v Argentini. Vse tri so v širšem območju Buenos Airesa. V več pogledih je vsaka od njih prav posebna. Predstavljen bo njihov začetek, poslanstvo, storitve, ki jih zagotavljajo, opis skupnosti, v kateri delujejo, struktura delovanja in politična angažiranost.

Asociación Civil Sol Naciente

Prvotno je bila leta 1999 ustanovljena Asociación Civil Sol Naciente (ACSN) mišljena kot zavetišče za čedalje več brezdomnih žensk in otrok, ki so ostali na ulicah. Njeno zastavljeno poslanstvo je skrb za zelo ogrožene otroke in matere ter poučevanje potrebnih veščin, da bi ubežali revščini. ACSN upravlja dve ljudski kuhinji, ki zagotavljata dva obroka in en prigrizek za 700 ljudi na dan. Odprta je za vse, ki so potrebni pomoči, navadno streže mešani skupini otrok, žensk in ostarelih. Poleg oskrbe s hrano ACSN upravlja tudi žensko zavetišče in dnevno varstvo ter zagotavlja osnovne zdravstvene in psihološke storitve. Upravlja še industrijsko pekarno in mikropodjetja, kot je proizvodnja sveč in pleníc. Ko ima na voljo sredstva, ACSN kupi zdravila, oblačila in uredi pogrebne storitve za najbolj revne in pomoči potrebne družine.

ACSN je v enem izmed argentinskih največjih in najrevnejših slumov, ki je znan kot 1.14.11. Slum sestoji iz slabo grajenih lesenih barak, kjer živi povprečno ena družina na nadstropje (zgradbe so v povprečju 2–3-nadstropne). Veliko prebivalcev sluma je ruralno-urbanih priseljencev, ki so zbežali pred revščino v ruralnih območjih države, kot tudi priseljencev iz Peruja, Bolivije in Paragvaja. Revščina in brezposelnost v slumu sta zelo visoki. Za veliko posameznikov je mesečna socialna podpora države, ki znaša 150 pesov, edini vir dohodka (za

primerjavo, prag revščine je pri 850 pesih na mesec). Tisto malo dela, kar ga je, se ponavadi najde v priložnostnih sektorjih: gradbeništvo, *cartoneros* (ki ponoči tavajo po ulicah in zbirajo škatle za prodajo) ali *changitas* (prodajanje poceni blaga na ulicah, avtobusih in v podjetjih). Delovne razmere so zelo slabe, z nizkimi in negotovimi plačami.

Lakota in podhranjenost (še posebej med otroki) sta vsakdanja pojava v slumih.⁸ Med najhujšo krizo, leta 2001, je ta ljudska kuhinja hranila tudi do 1500 ljudi na dan. Njeno breme se je zmanjšalo, ko so v soseščini odprli še druge ljudske kuhinje. ASCN trenutno nahrani 700 ljudi na dan. Vendar pa povpraševanje naraste čez zimo in med poletnimi počitnicami, ko so kuhinje v javnih šolah zaprte.

Osebe pri ACSN dela volontersko in ga sestavljajo skoraj izključno ženske. Prostovoljke so povečini brezposelne. Nekatere prejema denarno pomoč od države ali imajo zaposlene može z dovolj visokimi in zanesljivimi dohodki. Ustanoviteljica in osrednja skupina volonterk, ki so hrbtenica organizacije, so vse odrasle v slumih. Ker so tudi same iz slumov, se voditeljice močno identificirajo z ženskami in otroki, za katere skrbi organizacija. Aktivnosti ACSN določajo in organizirajo ustanoviteljica in prostovoljke z najdaljšim stažem. Proračun ACSN sestoji iz denarnih in stvarnih donacij ter državnih subvencij, ki znašajo 70 centavov na obrok za otroka. Ta subvencija pomeni polovico stroška obroka, država pa ne subvencionira nobenih obrokov za odrasle in ostarele, te stroške mora pokriti ACSN. Glavno stavbo, ki jo uporabljajo, je podaril neki lokalni poslovnež. Kakorkoli že, ACSN se je leta 2004 zadolžil in kupil sosednjo stavbo, da bi zgradil pekarno in usposobil dodatne prostore. ACSN nima stalnega vira donacij in to pomanjkanje sredstev ostaja resen problem vodenja ljudske kuhinje in ponudbe drugih storitev.

ACSN ne sodeluje v formalni politiki ali aktivizmu. Njen uradni moto je "daleč od oblasti, blizu ljudem". Prav tako nima nikakršnih uradnih vezi s političnimi strankami, družbenimi gibanji in drugimi organizacijami. Namenoma se poskuša distancirati od lokalnih in provincialnih politikov, ki jih njegove voditeljice štejejo za podkupljive in odgovorne za revščino v Argentini. Čeprav se ACSN ne angažira politično, ta svoje delovanje vidi kot obliko aktivizma.

Asociación Civil Niños de Jesús

Kot Sol Naciente je tudi Asociación Civil Niños de Jesús (ACNJ) začel delovati leta 1999 v zapuščeni hiši. Sprva je šlo za kolektivno sosedsko prizadeva-

⁸ Prostovoljke poročajo o številnih primerih omedlevanja otrok v šolah in njihovih diagnozah hude podhranjenosti.

nje spopasti se z brezdomstvom, ki ga je organizirala Isabel De Simone (sedaj direktorica). Poslanstvo ACNJ je "izobraževanje, okrevanje, zdravljenje, zaščita in poučevanje delovnih veščin". Ljudska kuhinja vsak dan 300 otrokom razdeli prigrizke iz mleka in piškotov (približno 50 materam in 250 otrokom) in daje tudi košare za domov z osnovnimi živilskimi izdelki za matere (odvisno od razpoložljivosti). Poleg hrane omogoča center tudi osnovne zdravstvene in psihološke storitve, zdravljenje podhranjenosti, opismenjevanje, svetovanje ljudem v stiski zaradi zlorabe in načrtovanja družine. Delovnih veščin, kot so računalništvo in šivanje, se učijo na kraju samem. ACNJ upravlja tudi mikropodjetja, imenovana *media-pila* ("pol polna baterija"), ki zaposlujejo matere, da šivajo visoko kakovostne majice, ki se prodajajo v soseskah srednjega in gornjega razreda za podporo centru.

ACNJ se nahaja v mešani soseski delavskega razreda in revnih v Buenos Airesu. Vendar pa ljudska kuhinja ne streže ljudem iz soseske. Vse ženske in otroci, ki prihajajo v center, so z območja *conurbano*, ruralnega obrobja širšega Buenos Airesa, ki velja za skrajno revno območje, kjer večina družin živi v skrajno podstandardnih domovih (tla in stene iz blata), kjer ni zdravstvenega in socialnega skrbstva. Razsežnost revščine je strnjena v dejstvu, da se ženske in otroci tihotapijo z vlaki povprečno dve uri na dan v vsako smer samo zato, da bi bili deležni storitev, ki jih omogoča ta organizacija.

Vsi člani osebja ACNJ so volonterji, vključno z De Simonovo. Večina prostovoljcev je zaposlenih (ali pred kratkim zaposlenih) profesionalcev, študentov in upokojenecv. Skoraj vsi prostovoljci živijo v soseski in/ali blizu centra. De Simonova nadzira aktivnosti ACNJ. Proračun popularne jedilnice sestoji (in zaradi preglednosti daje prednost) skorajda izključno iz stvarnih donacij. ACNJ trenutno plačuje za uporabo prostorov centra (ki se nahaja v pred časom zapuščeni mesnici), vendar te stroške začasno krije mestna vlada. ACNJ je zelo uspešen v pridobivanju prehranskih donacij in opreme (tehtnice, šivalni stroji itn.) zasebnih darovalcev, distributerjih hrane in poslovnih sponzorjev.

ACNJ je vpletena v politiko, ki je povezana z zadostnim dostopom do hrane in otrokovimi in človekovimi pravicami. Podpirala je nedavni pohod in protest, ki je zahteval odpravo revščine otrok v Argentini. De Simonova verjame, da je aktivizem pomembna funkcija centra. Ta vera se ne kaže samo v sodelovanju v političnih pohodih in protestih, temveč tudi v poučevanju žensk, ki prihajajo v center, o njihovih pravicah in tudi, kako zahtevati te pravice od države. Poleg tega je ACNJ povezan z Red Solidario, veliko mrežo nevladnih organizacij, ki si prizadevajo izboljšati družbene razmere v Argentini. Čeprav center ni neposredno povezan z nobeno politično stranko, se je De Simonova leta 2004 sestala z ministrom za socialni razvoj in omogočila trenutno lokacijo

kot donacijo države. V letu 2006 si bo ACNJ prizadevala od države pridobiti tudi subvencije za prehrano za otroke.

Movimiento de Trabajadores Desocupados (MTD) – Aníbal Verón/La Cañada

The MTD – Aníbal Verón/La Cañada je lokalna izpostava MTD, enega izmed argentinskih gibanj brezposelnih delavcev. Ta gibanja so pogosto imenovana piqueteros, zaradi cestnih blokad ali piketov, ki jih uporabljajo v družbenih protestih. Gibanja piquetero so spontano nastala konec devetdesetih kot organizacije odpuščenih ljudi brez primere, kot odziv na probleme revščine in brezposelnosti.⁹ MTD – Anibal Verón je eno bolj prepoznanih piquetero gibanj, zaradi svoje militantnosti in nadavih umorov dveh vodilnih članov (López Levy, 2004).¹⁰ MTD – Anibal Verón se je začel organizirati leta 1997. Glavni cilj MTD je ustvariti alternativno ekonomijo, zasnovano na načelih enakosti in dostojanstva v nasprotju s kapitalističnim sistemom, ki ni zmožen zagotoviti zaposlitve in dostojnega življenja za delavce.

MTD trenutno upravlja okoli 200 ljudskih kuhinj. V nadaljevanju je predstavljena ljudska kuhinja v La Cañadi, ki deluje od leta 2001 in nahrani okoli 200 ljudi na dan, od katerih je okoli 100 članov MTD in njihovih družin, drugi pa so stanovalci iz soseščine, tako imenovani colaboradores (posamezniki, ki podpirajo MTD, vendar niso uradni člani). Ljudska kuhinja postreže s kosilom in prigrizkom (mlekom in piškoti) med ponedeljkom in petkom. Sprva je bila odprta le ob vikendih, ko pa je število ljudskih kuhinj (neodvisnih in politično povezanih) pred nekaj leti v soseški začelo upadati, se je urnik strežbe razširil, da bi zadovoljil dodatnim potrebam. MTD – Aníbal Verón usposablja predvsem člane za politične proteste in pikete. Vendar pa ponuja tudi vrsto storitev, ki temelji na njegovi filozofiji graditve alternativne ekonomije nasproti kapitalizmu. MTD ponuja politično izobraževanje, zdravstvene storitve, javne vrtce, glasbo in umetnost in vodi neprofitno pekarno. Ljudska kuhinja je v predmestju Quilmesa, tradicionalne delavske soseške. Brezposelnost v skupnosti je od krize leta 2001 zelo visoka in za veliko ljudi so edini dohodek državne denarne subvencije. Po mnenju MTD so bolezni pri otrocih, povezane s podhranjenostjo, od leta 2000 občutno narasle, ves čas pa v soseški naraščajo tudi druge infekcijske bolezni, kot je tuberkuloza.

⁹ Pojav piqueterov je raziskan v literaturi o družbenih gibanjih. Za nedavne primere raziskav gibanj piquetero v Argentini glej Raúl Isman (2004), *Los Piquetes De La Matanza*; Miguel Mazzeo (2004), *Piqueteros: Notas Para una Tipología*; in Astor Massetti (2004), *Piqueteros: Protesta Social E Identidad Colectiva for recent examples of research on piquetero movements in Argentina*.

¹⁰ Policija v Buenos Airesu je ustrelila Daría Santillána in Maximiliana Kosteka iz neposredne bližine, med stavko 26. junija 2002. Razširjeno mnenje je, da sta bila umora politično motivirana. Povzročila sta množično podporo piqueterom in strmoglavljenje začasne vlade predsednika Eduarda Duhalde. Trenutno poteka sojenje politikom, ki so bili vpleteni v naročilo umorov.

Organizacija ljudske kuhinje temelji na načelih MTD. MTD uvaja nehierarhično strukturo, v kateri vsak član pride na vrsto za izpolnjevanje različnih vlog znotraj organizacije. Vse odločitve se sprejemajo na javnih zborovanjih in glasovanju. Prostovoljci in prostovoljke MTD in njihovi družinski člani upravljajo ljudsko kuhinjo. Del osebja, kot so kuharji, prejema plačilo. Kuhinjo je MTD zgradil na zapuščenem smetišču. Odvisna je od stvarnih donacij hrane. MTD je uspešen v pridobivanju hrane od komercialnih proizvajalcev in distributerjev (tudi s pritiski, če ne gre drugače), kot je na primer meso iz lokalnih klavnic. Kadar je mogoče, kuhinja nabavi in/ali zamenja za kakšno drugo blago, sveže sadje in zelenjavo od lokalnih kmetijskih zadrug ali kmečkih gibanj. Čeprav MTD nima političnih zvez, je ljudska kuhinja dobila donacije žita od občinske vlade.

MTD je že po definiciji politično aktiven. Vendar pa ni politična organizacija per se. MTD si (trenutno) ne prizadeva za politično moč. Raje se vidi kot kolo za družbeno spremembo. Verjame v igro demokratičnih politik, 'kjer je mogoče'. Mesečno socialno podporo 150 pesov ima za zmago svojih članov in argentinske družbe nasploh, ker je prvi korak k temu, da država prevzame odgovornost za propad neoliberalizma. Vendar pa trenutna socialna podpora ni dovolj, niti ni končni cilj MTD. V MTD bodo še naprej iskali 'službe in dostojanstvo', ne samo državne miloščine. Pravice do dela, hrane in zdravja vidijo kot komplementarne pravice, ki jih država mora zagotoviti ljudem.

LJUDSKE KUHINJE: ODZIV NA NEGOTOV DOSTOP DO HRANE

Ljudske kuhinje so v Argentini nastale spontano kot odgovor na naraščajočo revščino in lakoto v skupnostih konec devetdesetih. Delujejo tako, da dajejo obroke in hrano revnim, marginaliziranim in močno ogroženim skupinam. V študijah primerov, predstavljenih zgoraj, je malo verjetno, da bi posamezniki, ki obiskujejo ljudske kuhinje, imeli alternativne in/ali dodatne vire hrane, če jedilnic ne bi bilo. Ljudske kuhinje dajejo odločilne upravičenosti na podlagi transferjev, ker ponujajo 'dobrine, ki so jih prostovoljno prispevali drugi', v obliki hrane. Ti neposredni transferji zmanjšujejo relativno stopnjo negotovega dostopa do hrane, ki jo povzroča neuspeh upravičenosti na podlagi časa. Ljudske kuhinje pomagajo zmanjševati ta negotovi dostop do hrane med revnimi v Argentini.

Ljudske kuhinje so videle revščino, ki jo je povzročil neoliberalizem, kot glavni vzrok za lakoto v Argentini. Te organizacije so predlagale različne strategije za dolgoročno zmanjšanje revščine, vendar so vse tri ljudske kuhinje, tako vsaj upam, le prehodni ukrepi. *Sol Naciente* in *Niños de Jesús* sta primarno

zagovarjala individualen pristop k dolgoročnemu zmanjševanju revščine. Obe organizaciji ponujata posameznikom vrsto izobraževanja za delo, da bi povečali posameznikovo zaposljivost. Bistvenega pomena tukaj je, da obe skupini vidita zaposlitvene veščine kot mehanizem in delo kot možnost za dvig posameznika iz revščine. Nasprotno pa MTD ne predlaga na posamezniku temelječih rešitev. MTD vidi svojo organizacijo kot boj priti silam neoliberalizma in odpoved države pri izpolnjevanju njenih odgovornosti, da bi zagotovila pravico do dela, hrane in zdravja. MTD vidi radikalno ekonomsko reformo (alternativno kapitalistični) kot edino sredstvo za dejansko zmanjšanje revščine. Ta pristop se osredotoči na ekonomske pomanjkljivosti – brezposelnost, revščino in neenakost – v ekonomski strukturi pod neoliberalizmom.

Obširne ekonomske reforme, zasnovane na trenutnem ekonomskem položaju, naj bi zmanjšale revščino in negotove prehranske razmere. Strategije, ki se osredotočijo na povečevanje delovnih veščin, se soočajo s ključnimi problemi, ki občutno zmanjšajo njihov uspeh. Glede na trdovratno in zelo visoko raven brezposelnosti te strategije verjetno ne bodo uspešne. Stopnja brezposelnosti se je v zadnjih letih gibala med 17 in 20 %. Argentinska ekonomija si verjetno ne bo mogla opomoči v kratkem ali srednjem roku. Zato so možnosti za večjo ekonomsko rast in ustvarjanje delovnih mest kratkoročno in srednjeročno majhne. Še več, zaposlitev sama sploh ni zagotovilo za pobeg iz revščine. Ocenjeno je, da okoli 30 % redno zaposlenih ljudi v Argentini živi v revščini.

Medtem ko so ljudske kuhinje nedvomno pomembne v trenutnem položaju, ne morejo odpraviti problema negotovih prehranskih razmer v Argentini. To niso vitalni dolgoročni modeli za odpravo negotovih prehranskih razmer, lakote in podhranjenosti, saj ne morejo zadovoljiti vseh prehranskih potreb. Delujejo z omejenimi možnostmi in kot take ne morejo priskrbeti treh obrokov na dan, in to 365 dni na leto. Obroki, pripravljani v ljudskih kuhinjah, tudi niso sestavljeni tako, da bi zadovoljili specifično podhranjenost. Bolj kot to pripravljajo ljudske kuhinje obroke, s katerimi razporedijo celotno hrano na največje število ljudi. Imajo zelo omejeno zmogljivost, ker imajo majhen obratovalni proračun in so odvisne od nepredvidljivih donacij. Najbolj razumljiv razlog, zakaj ljudske kuhinje niso dolgoročna rešitev negotovih razmer glede hrane, je resnost problema, saj v Argentini živi v revščini skoraj 17 milijonov ljudi. Problem takšnih razsežnosti ne more biti odpravljen samo s skupnostmi v obliki organizacij. Problem negotovega dostopa do hrane v Argentini zahteva obsežnejši in institucionaliziran odgovor.

Strategija strukturne ekonomije in politične reforme ostaja najbolj vitalna strategija za zmanjšanje revščine in negotovega dostopa do hrane v Argentini. Zmanjšanje brezposelnosti je v veliki meri odvisno od ekonomskega okrevanja

in odpiranja delovnih mest. To zahteva dolgoročnejšo ekonomsko strategijo, ki daje prednost odpiranju delovnih mest in zmanjševanju revščine. Taka strategija bi zahtevala ločitev od neoliberalne ekonomske politike, ki daje prednost ekonomski rasti brez dobička za večinski del prebivalstva. Kratkoročno je mogočih več državnih strategij, da bi se zmanjšal negotov dostop do hrane, ki vključujejo: nadzor nad cenami hrane ali neposredna podpora v hrani za revne, določitev fiksnih cen in dogovor med domačimi pridelovalci hrane.

V Argentini je visoka stopnja revščine, na drugi strani pa velikansko bogastvo. V času neoliberalizma je ta redistribucija bogastva učinkovala regresivno, v smeri od večjega dela prebivalstva k domačim elitam, tujim kupcem privatiziranih entitet in tujim posojilodajalcem. In končno, obstaja moralna zaveza obrniti ta trend in dati revnim ljudem možnost, da dobijo nazaj, kar so izgubili v času neoliberalizma.

Država bi morala uvesti obsežno strategijo za zadosten dostop do hrane in jo skupaj z zdravjem prebivalstva narediti za svojo prioriteto. To bi vključevalo tudi odgovornost omogočiti dostop do hrane za revne in zdravstvene intervencije v primerih podhranjenosti.

Trenutna prioriteta vlade je doseganje ekonomske rasti in vračanje tujega dolga. Med neoliberalizmom večinski del prebivalstva od ekonomske rasti ni imel nikakršne koristi. Pravzaprav še najmanj tisti najbolj izpostavljeni. Vlada zožuje svoj proračun, da bi pridobila štiri milijone dolarjev presežka za vračanje tujega dolga. Namesto tega bi vlada lahko financirala obširno nacionalno strategijo, ki daje prednost zadostnemu dostopu do hrane in zdravju prebivalstva.

Argentinska vlada ima po mednarodnem pravu dolžnost zagotoviti prebivalstvu ustrezen dostop do hrane, saj je podpisnica Deklaracije Združenih narodov o človekovih pravicah, kjer podpisniki 'priznavajo temeljno pravico vsakogar do hrane' in je njihova dolžnost 'izboljšati metode proizvodnje, konzervacije in distribucije hrane'. Argentina je tudi podpisnica Deklaracije za razvoj v novem tisočletju. Njen prvi cilj je zmanjšanje revščine in lakote za polovico, podpisnice pa so se zavezale, da bodo delovale za doseg ciljev, kot so: nihče ne sme trpeti kronične lakote; odprava neenakosti na podlagi spola pri dostopu do hrane primerne hranilne vrednosti in dostop do varne prehrane.

SKLEP

Neoliberalizem je v Argentini povzročil ekonomsko in družbeno krizo brez primere, katerih posledice so množična revščina, razširjena brezposelnost in rastoča neenakost. Čeprav je Argentina velika pridelovalka in izvoznica hrane, mnogi nimajo dostopa do zadostne hrane. Med desetletjem in pol neoliberaliz-

ma sta lakota in podhranjenost narasli v neprimerljive višine. Negotov dostop do hrane dolgoročno ogroža življenje revnih v Argentini in prihodnost države. Ljudske kuhinje so nastale kot del skupnih prizadevanj za odziv na lakoto in revščino. Ljudske kuhinje so kratkoročen ukrep za zmanjševanje lakote in podhranjenosti med revnimi, z izboljševanjem njihovega dostopa do hrane, s pravo le-te. Vendar pa popularne jedilnice nimajo možnosti, da bi odpravile revščino in lakoto, ki pesti skoraj 17 milijonov ljudi. Argentinska vlada ima po Splošni deklaraciji človekovih pravic dolžnost spoštovati, varovati in izpolnjevati pravico vsakega državljana do hrane. Da bi nacionalna politika rešila problem negotovega dostopa do hrane, so potrebne komplementarne ekonomske reforme, ki bi izboljšale učinke neoliberalizma in zagotovile ljudem, ki trpijo negotov dostop do hrane, dostop do zadostne količine hrane in zdravega prehranjevanja.

Prevedla Sabina Kraner

LITARATURA:

- ALTIMIR, O. in BECCARIA, L. (1998): "Efectos de los cambios macroeconomicos y de las reformas sobre la pobreza urbana en Argentina", *Política Macroeconomica y pobreza en America*, Santiago de Chile: PNUD.
- BARRETT, C.B. in MAXWELL, D.G. (2005): *Food Aid after Fifty Years*, New York: Routledge.
- CHEJTER, S. (2004): "Argentinian Women Survive Economic Crisis", *Signs* 29, št. 2, 534–540.
- DINERSTEIN, A. C. (2003): "Power or counter-power: the dilemma of the Piquetero movement in Argentina post-crisis", *Capital and Class*, št. 81, 1–8.
- ECLAC (2004a): *Statistical Yearbook of Latin America and the Caribbean*, Santiago: UN.
- ECLAC (2004b): *Social Panorama of Latin America: 2002–2003*, Santiago: UN.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2005. FAOSTAT. Rim: FAO.
- FAO (2004): *State of Food Insecurity 2004*, Rim: FAO.
- INDEC (2005): *Percentages of population living under the poverty line and in extreme poverty*, Buenos Aires: INDEC.
- LÓPEZ LEVY, M. (2004): *We are Millions: Neoliberal Reforms and New Forms of Political Action in Argentina*, London: Latin American Bureau.
- MOVIMIENTO NACIONAL DE LOS CHICOS DEL PUEBLO (2005): *Por Nuestros Hijos: Marchemos!*, Buenos Aires: MNCP.
- SEN, A. (1981): *Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation*, Oxford: Clarendon Press.
- UN (1948): *Universal Declaration of Human Rights*, Rim: UN.
- UN (2000): *United Nations Millennium Declaration*, Rim: UN.
- WB (1986): *Poverty and Hunger: Issues and Options for Food Security in developing Countries*. Washington, DC: World bank.
- WHO (2003): *Global Database On Child Growth and Malnutrition: Argentina*, Geneva: WHO, URL: http://www.who.int/gdgm/p-child_pdf/arg.pdf.